

Dokument nr. 8:91

(2000-2001)

Forslag fra stortingsrepresentant Siv Jensen om økonomisk kompensasjon til tidligere private aksjonærer som ble slettet i forbindelse med bankkrisen

Til Stortinget

Bakgrunn

Staten håndterte bankkrisen i Norge på en måte som førte til at aksjekapitalen i de tre største forretningsbankene ble nedskrevet til null. Det skjedde på grunnlag av en prinsipiell tvilsom særlov som ble vedtatt høsten 1991. Denne loven var en slags ekspropriasjonslov som gav staten hjemmel til å overta banker i krise ved å nedskrive aksjekapitalen til null, uten å gå veien om offentlig administrasjon. Loven ble vedtatt etter en svært rask saksbehandling, som gjorde det mulig for regjeringen å nedskrive aksjekapitalen i Kreditkassen og Fokus Bank til null før 1. januar 1992. Dermed fikk de private aksjonærene heller ikke fradrag for sine tap, noe de ville hatt krav på etter skattereformen dersom regjeringen hadde ventet med nedskrivningen til etter årsskiftet. Aksjonærer som kunne definere sine eierinteresser i bankene som «aksjer i næring» fikk fullt tapsfradrag også etter de gamle skattereglene. Regjeringen sørget altså for at et stort antall private aksjonærer, i første rekke småaksjonærer, ble fratatt alle sine aksjeverdier uten tapsfradrag på grunnlag av en særlov som gav en rett til ekspropriasjon uten erstatning.

Staten sørget på denne måten for at de ca. 170 000 aksjonærene i de tre største norske forretningsbankene fikk sine aksjer nedskrevet til null. Dermed sørget staten for å fjerne en vesentlig del av det brede, nasjonale eierskap som de mange småaksjonærene i de store bankene representerte. Nedskrivningen av aksjekapitalen i de tre bankene var omstridt, blant annet fordi den var basert på en særlov som ble gitt tilbakevirkende kraft og fordi en såvidt stor andel av den regnskapsmessige avskrivning som fant sted var basert på beregnede tap som skyldtes en omfattende gjeldskrise og sammenbrudd i eiendomsmarkedet. Senere er betydelige beløp som ble nedskrevet som tappt fremført som inntekter i de samme bankene, da det har vist seg at tapene likevel ikke ble realisert. Tapsforskriftene fra 1. januar 1992, etter at aksjekapitalen i Kreditkassen og Fokus Bank ble nedskrevet

til null og staten hadde overtatt de to bankene, tillot et noe lengre tidsperspektiv på verdsettelsen av eiendomsverdier enn de forskriftene gjaldt i 1991, noe som ytterligere bekrefter usikkerheten ved tapsvurderingene. Dessuten må bankkrisen sees i lys av myndighetenes sterke medvirkning til krisen gjennom en sterk vekst i Norges Banks utlån basert på en politisk bestemt lavrentepolitikk som det ikke var realøkonomisk grunnlag for.

Forretningsverdi (goodwill) var overhodet ikke tatt med i den regnskapsmessige vurderingen av verdiene i bankene ved den irregulære statlige overtagelsen. Etter forslagsstillers vurdering er det stor forskjell mellom et drastisk virkemiddel som å nedskrive aksjekapitalen til null og en nedskrivning av aksjekapitalen til et symbolsk beløp. Aksjonærene ville muligens ha vært tilfreds med at staten hadde vært imøtekommende nok til at en viss andel av aksjekapitalen ble beholdt, slik at de i hvert fall hadde en mulighet til å kunne beholde en liten andel av aksjeverdien og en tilsvarende andel av utviklingspotensialet i de respektive bankene.

Forslagsstiller nærer stor motstand mot både den særlov som gav hjemmel for nedskrivning av aksjekapitalen og mot den behandling de tidligere aksjonærene ble utsatt for. Fremskrittspartiet har ved flere anledninger fremmet forslag om kompensasjon til de tidligere aksjonærene ved å tilby dem forkjøpsrett med rabatt ved salg av aksjer i de bankene hvor de tidligere var aksjonærer. Disse forslagene er dessverre blitt nedstemt. Det konstateres at staten ved den særlov som ga grunnlag for nedskrivningen av aksjekapitalen også grep inn i de tidligere aksjonærenes etablerte rettsforhold, slik at loven også var betenkelig i forhold til Grunnlovens regel om at lover ikke skal gis tilbakevirkende kraft.

Statens behandling av de tidligere aksjonærene bidro også til at tilliten til og interessen for aksjeeie blant annet i banker i betydelig grad ble svekket. Hensynet til å styrke det brede, private eierskap i

Norge burde tilsi en langt mer aktiv strategi fra myndighetenes side for å få trukket de tidligere så vel som nye aksjonærer med som medeiere i norske finansinstitusjoner og annet norsk næringsliv. I en tid hvor flere statseide bedrifter delprivatiseres og børsnote-res, burde det være i myndighetenes interesse at en større andel av befolkningen investerer sparepenger i norske bedrifter.

Hele statens engasjement i bankkrisen har vært gjenstand for en bred vurdering i en offentlig oppnevnt granskningskommisjon uten at dette har fått noen som helst konsekvenser i forhold til de tidligere aksjonærene.

Det er etter forslagsstillers vurdering sterkt krittikverdig at når ansvaret for bankkrisen må plasseres med et hovedansvar på landets myndigheter og et mindre ansvar på bankene, så er det moralsk forkastelig at det utelukkende er de som i tiltro til banklovgivningen og myndighetenes forsikringer om soliditet, alene er de som tapte sine penger, mens staten muligens har tjent penger på sin såkalte redningsoperasjon overfor bankene.

Banklovkommisjonens gjennomgang viste at aksjonærene ble behandlet på en skammelig måte. Når myndighetene først endret lovgivningen og derved spillereglene og ga seg selv ensidig makt til å nulle ut aksjene, var dette ikke bare ille, men også i strid med rettsprinsippene i Grunnloven og rettsstaten. Når myndighetene så i tillegg gjennomførte full nulling bare 11 dager før aksjonærene i hvert fall ville vært sikret fradragsrett for sine tap for å komme ytterligere aksjonærene i forkjøpet på dette, var det en opptreden som ikke sømmer seg en demokratisk rettsstat. Etter forslagsstillers vurdering bør det dermed ikke legges avgjørende vekt på det rent juridiske forhold, men de reelle forhold aksjonærene opplevet i situasjonen. Det hadde for så vidt vært fullt mulig for myndighetene å utsette de kongelige resolusjoner i 14 dager, og særlig i juleferien, hvor det alltid er stille på de internasjonale finansmarkeder. Det er overveiende sannsynlig at hensynet til å unngå fradragsrett for småaksjonærene var utslagsgivende for statens beslutning om å vedta nullstillingen like før jul.

Forslagsstiller er heller ikke enig i banklovkommisjonens hovedinntrykk av at den måten som krisen i kredittsystemet ble håndtert på var imponerende. Forslagsstiller vil tvert imot hevde at den var umoralsk og i strid med rettssikkerhetsprinsipper og i den underliggende holdning i Grunnloven § 105 om å yte

full erstatning ved overtakelse av annen manns eiendom. Denne saken har til fulle vist at når det er landets myndigheter som gjennom en kombinert bruk av sin makt som lovgiver, tilsynsorgan, sentralbank og i tillegg gjennom sin økonomiske makt hindrer domstolene fra mulighet til å få saken til behandling, så er den vanlige borger maktesløs overfor maktmisbruk. Det vises her til Aksel Dammans bok «DnB - Banken som ble ranet forskriftsmessig», som også gjelder for Kreditkassen og Fokus Bank, idet myndighetene selv sagt kunne ha skrevet ned aksjene til et symbolsk beløp og innført ordninger som hadde medført at de opprinnelige aksjonærers aksjer ikke fikk verdistigning før staten på et eventuelt senere tidspunkt hadde fått tilbake alle sine innsatte midler. Når så staten på et senere tidspunkt var økonomisk skadesløs og hadde fått alle sine penger tilbake, ville det ha vært rimelig at de opprinnelige aksjonærer som hadde bygget opp filialnettet, «goodwillen», kundekontaktene, etc., da kunne oppnådd den verdistigning som åpenbart var grunnlaget for driften.

Fremskrittspartiet har gjennom hele bankkrisen og håndteringen av krisen fra myndighetenes side fulgt en konsekvent linje når det gjelder spørsmålet om «nulling» av aksjene i de berørte banker.

Staten står fortsatt foran et vesentlig nedsalg av bankaksjer. Gjennom sitt samlede engasjement og samlede nedsalg vil staten trolig gå ut med en økonomisk gevinst. Uavhengig av hvorvidt staten faktisk blir sittende igjen med en betydelig økonomisk gevinst eller ikke, har staten et moralsk ansvar hva gjelder å gjøre opp for sin svært tvilsomme håndtering av bankkrisen.

Forslagsstiller vil derfor foreslå at tidligere aksjonærer får en økonomisk kompensasjon fra staten og at denne fastsettes ut fra en rimelighetsbetraktning.

Forslag

Det fremmes derfor følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen legge frem forslag om at tidligere private aksjonærer, som ble slettet i forbindelse med bankkrisen, får en økonomisk kompensasjon fra staten.

4. april 2001